

ANTON TOČÍK A ARCHEOLOGICKÉ ODDELENIE SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA¹

Eudmila Kraskovská

Antona Točíka som poznala od roku 1939 ako poslucháča univerzity v Bratislave, kde študoval archeológiu u profesora Jana Eisnera. V štyridsiatych rokoch bol na študijnom pobyte v Nemecku, kde sa zúčastnil na archeologických výskumoch. Pri cestách do Nemecka sa A. Točík vždy zastavil v Slovenskom múzeu a potom v Prahe u profesora J. Eisnera, teda udržiaval spojenie medzi múzeom a pánom profesorom. Pripravoval dizertačnú prácu na základe nálezov získaných pri výskumoch v Nemecku, ale táto práca zhorela počas bombardovania Drážďan. Po dohode s profesorom J. Eisnerom napísal A. Točík prácu o keramike zo staršej a strednej doby hradištnej na Slovensku, pričom použil materiál z výskumu slovansko-avarského pohrebiska v Devínskej Novej Vsi.

Po získaní titulu doktora filozofie A. Točík krátky čas vyučoval na strednej škole a potom nastúpil ako odborný pracovník na Povereníctve školstva v Bratislave. V rokoch 1945 – 1946 Povereníctvo školstva organizovalo veľkú akciu – záchranu historických pamiatok z opustených hradov, kaštieľov a kláštorov. Túto akciu mal na starosti A. Točík a za Slovenské múzeum sa na nej zúčastnil laborant Ján Nettich. Obaja obetavo a za ťažkých podmienok zachraňovali rozličné pamiatky a archívy. Sami, len so šoférom nákladného auta nosili ťažké kusy nábytku a vozili ich do budovy Slovenského múzea v Bratislave. Ako príklad možno uviesť dovoz veľkej bronzovej sochy rímskeho cisára Augusta z kaštieľa v Suchej nad Parnou, ktorú oni traja naložili a vyložili z auta. Neskoršie pri premiestňovaní sochy v múzeu už objednali špeciálnu „ťažkú partu“. Budova Slovenského múzea bola v rekonštrukcii, pretože po bombardovaní v roku 1944 bola ťažko poškodená. Dovezené pamiatky preto A. Točík a J. Nettich vykladali v bývalej kaviarni. Dve pracovníčky múzea a ja sme ich tam ukladali, vzácnejšie sme dávali na prizemie múzea, do tzv. zimnej záhrady. Bolo to množstvo materiálu – nábytok, obrazy, keramika, knihy a archívne písomnosti. Pretože pri bombardovaní Slovenského múzea sa zničili všetky predmety uložené v depozitároch na 4. poschodí budovy, Povereníctvo školstva sľúbilo, že dovezené pamiatky prídu do múzea, aby nahradili zničený materiál. Avšak časť pamiatok bola vrátená majiteľom, a z rozkazu Povereníctva školstva najkrajšie kusy nábytku a väčšinu strieborných predmetov odviezli do kaštieľa v Budmericiach, ktorý prideliť Sväzu slovenských spisovateľov. Zvyšky konfiškátov boli uložené na hrade Červený Kameň. Teda z množstva materiálu zachráneného A. Točíkom a J. Nettichom múzeum dostalo len jednotlivé kusy nábytku, niektoré hodiny a niekoľko strieborných predmetov.

V roku 1948 A. Točík nastúpil do Štátneho archeologického ústavu v Turčianskom Sv. Martine, kde bol riaditeľom profesor Vojtech Budinský Krička. Archeologický ústav

mal v budove Slovenského národného múzea iba jednu pracovňu v suteréne, kde celé zariadenie patrilo múzeu. V roku 1949 Archeologický ústav získal na Bystricike pri Martine kaštieľ, ktorý pôvodne patrilo prezidentovi T. G. Masarykovi, bolo to jeho súkromné letné sídlo. V kaštieli bolo osem miestností a garáž. O získanie kaštieľa sa postaral A. Točík, ktorý vyše roka bojoval o jeho pridelenie. Sám zháňal zariadenie pre pracovne a laboratóriá a zadovážil peniaze na archeologický výskum. A. Točík robil vtedy výskumy sídlisk vo Veselom, v Nitrianskom Hrádku a Ivanovciach. Nálezy z veľkého výskumu sídliska z doby bronzovej vo Veselom uložil Archeologický ústav v Slovenskom múzeu. Na Bystricike prijali do ústavu ďalších pracovníkov: prvá prišla ako kancelárska sila Mária Hromová (Rejholcová), ďalej doktor Juraj Bárta a laborant Ondrej Rajnič. A. Točík chcel presťahovať Štátny archeologický ústav do Bratislavy, do budovy Slovenského múzea, kde už boli opravené niektoré miestnosti, ale profesor V. Budinský-Krička s tým rozhodne nesúhlasil.

Riaditeľom Archeologického ústavu v rokoch 1951–1953 sa stal Dr. Ján Dekan a v rokoch 1953 až 1970 bol riaditeľom ústavu A. Točík. V päťdesiatych rokoch sa na Slovensku začali rozsiahle výskumy, ktoré súviseli s veľkými stavbami, ako napríklad HUKO pri Košiciach. Pre nedostatok slovenských odborníkov na týchto výskumoch pracovali aj českí archeológovia. Poslucháči archeológie z Karlovej univerzity v Prahe sa zúčastnili na archeologických prieskumoch na Slovensku.

Vďaka stálym snahám A. Točíka sa podarilo presťahovať Archeologický ústav z Martina do Nitry. Zo začiatku bol ústav umiestnený v škole pod hradom, kde dostal niekoľko miestností. V roku 1954 sa nasťahoval do hradu v Nitre, kde bolo sídlo biskupa. Archeologický ústav umiestnili na hornom poschodí, kde podkrovie rozdelili na menšie pracovne.

Pre zasadnutia a konferencie archeológov požičiaval biskup ústavu svoju veľkú jedáleň. Ústav postupne získaval ďalšie budovy v areáli hradu a pod hradom a súčasne sa zväčšoval aj počet zamestnancov. V roku 1953 po vzniku Slovenskej akadémie vied bol Archeologický ústav začlenený do Akadémie ako samostatné pracovisko. Od roku 1953 začal vychádzať časopis Archeologického ústavu „Slovenská archeológia“.

A. Točík presadil vydávanie tohto časopisu len s ťažkosťami. Akademik Jaroslav Böhm dlho nesúhlasil s vydaním nového archeologického časopisu. Usudzoval, že pri malom počte archeológov v Československu nebude dost' článkov pre „Památky archeologické“ aj pre „Slovenskú archeológiu“, lebo od roku 1949 profesor Jan Filip už vydával „Archeologické rozhledy“. Ale „Slovenská archeológia“ sa udržala a vychádza dodnes.

Slovenské múzeum nemalo peniaze na archeologické výskumy. Väčšina prieskumov a takmer všetky výskumy múzea sa počas pôsobenia A. Točíka vo funkcii riaditeľa robili z finančnej podpory Archeologického ústavu SAV. Posledný veľký výskum múzea z rozpočtu Archeologického ústavu som robila v rokoch 1965–1969 v Rusovciach (rímske pohrebisko I). V päťdesiatych rokoch Archeologický ústav poskytoval aj svoje auto na prieskumy Archeologického oddelenia múzea. Na týchto prieskumoch sa okrem mňa zúčastňoval laborant J. Nettich, často tiež správca školy Viktor Šemmer a neskoršie archeologička M. Pichlerová.

V tomto období bolo v Archeologickom ústave ešte pomerne málo archeológov, preto A. Točík občas pozýval aj mňa pomáhať na výskumoch. Tak som bola niekoľko dní na výskume sídliska v Nitrianskom Hrádku, kde som zameriavala a kreslila zásobnicové jamy. Keď Pavol Čaplovič v roku 1951 začal výskum slovanského pohrebiska v Nitre pod Zoborom, A. Točík ma zavolať na pár dní usmerniť práce na výskume a ukázať, ako sa robí dokumentácia hrobov. A. Točík zapojil do práce aj laboranta múzea J. Netticha.

Obr. 1. Anton Točík (druhý sprava) na seminári o nových archeologických výskumoch v Slovenskom múzeu v r. 1961

V roku 1953 J. Nettich viedol kurz pre laborantov vo Veľkom Grobe a mal tiež prednášku o konzervácii na výskume Dr. B. Novotného v Šarovciach.

A. Točík stále udržiaval kontakty s Archeologickým oddelením múzea. Keď prišiel do Bratislavy, zvyčajne sa zastavil v múzeu a prezrel si nové nálezy, sledoval prieskumy múzea. Poznal skutočne celý archeologický materiál v oddelení. Uvediem príklady ako A. Točík sledoval nálezy v múzeu. V Malých Dvorníkoch sa našli v hrobách len dva džbány. Keď prišiel do oddelenia A. Točík spolu s Dr. J. Poulíkom, začala sa veľká debata, do ktorej doby zaradiť túto keramiku. Napokon sme sa správne zhodli, že sú to hroby z doby sťahovania národov. Pri výskume keltských hrnčiarskych pecí na Gottwaldovom námestí v Bratislave sa našlo množstvo črepov z väčších nádob, ktoré lepili J. Nettich a A. Kováčová. A. Točík sa hneval, že zlepili málo črepov. Stavil sa s J. Nettichom, že sám rýchlo nájde príslušné črepy. Občas prišiel do múzea sa a snažil vyhľadať príslušné črepy, ale nič nenašiel, a tak stávkou prehral. Treba pripomenúť, že nálezy z veľkých spoločných výskumov na hrade v Devíne a v Rusovciach na Bergli uložil Archeologický ústav SAV v Slovenskom múzeu. Pred rokom 1970 A. Točík odovzdal do Slovenského národného múzea v Bratislave rozsiahly materiál z výskumov Archeologického ústavu SAV ako napríklad: neolitickú keramik z Domice, nálezy z rozličných období z Pobeďima, pamiatky z doby rímskej z Očkova a Kostolnej, slovanské nálezy z hrobov vo Dvoroch nad Žitavou. Múzeum tiež dostalo zlaté predmety z rozličných období praveku a včasnej doby dejinnej.

A. Točík sa zúčastňoval na prípravách expozície Archeologického oddelenia múzea. Poskytol potrebné nálezy z AU SAV pre expozíciu v rokoch 1950 a 1956, a tiež pre expozíciu Dejiny Slovenska na Bratislavskom hrade. Ohotne požičiaval materiál na výstavy. V roku 1966 bola v múzeu spoločná výstava, na ktorej vystavovali neolitické nádoby z jaskyne Domica z majetku Archeologického ústavu a halštatské pamiatky z mohýl v Nových Košariskách z výskumu múzea pod vedením M. Pichlerovej. Na výstavu Veľká

Morava v Nitre v roku 1964 zase Archeologické oddelenie požičalo predmety zo svojich výskumov.

A. Točík sa zúčastňoval odborných komisií na archeologických výskumoch múzea, napríklad v Ivánke pri Dunaji (hroby šnúrovej keramiky), halštatské mohyly v Nových Košariskách, na výskume keltských pecí v Bratislave, slovanského pohrebiska v Devíne-Staré vinohrady, slovanského hradiska vo Svätom Juri. Taktiež na väčšine komisií na výskumoch Archeologického ústavu SAV som sa zúčastnila ako zástupca múzea, a neskôršie aj kolegovia M. Pichlerová alebo J. Paulík. Teda aj múzejníci poznali nové nálezy v Archeologickom ústave.

O záujme A. Točíka o spoluprácu so Slovenským múzeom (neskôr SNM) svedčí skutočnosť, že ako pracovník múzea som bola v rokoch 1953 – 1964 členom Vedeckej rady Archeologického ústavu SAV, v rokoch 1965 – 1966 členom Ústavnej rady, a neskôršie Odborovej komisie. Súčasne som bola v Redakčnej rade časopisu „Slovenská archeológia“. Teda poznala som celú činnosť Archeologického ústavu. Stálu spoluprácu Archeologického ústavu a múzea potvrdzovalo to, že som sa zúčastňovala na všetkých odborných podujatiach usporiadaných ústavom, napríklad na školení archeológov v Nitrianskom Hrádku v rokoch 1950 a 1952, seminári o nových výskumoch v roku 1962 v Nitre, seminároch v rokoch 1966 a 1967 v Malých Vozokanoch a na ďalších. Od roku 1956 sa na týchto seminároch zúčastňovali aj M. Pichlerová a J. Paulík.

Takisto som sa zúčastňovala na archeologických zjazdoch, ktoré usporiadali Archeologický ústav ČSAV a Archeologický ústav SAV. Prvý taký zjazd na Slovensku organizoval A. Točík v roku 1949 v Trenčianskych Tepliciach a v Piešťanoch, druhý bol v roku 1952 v Bojniciach a v roku 1953 v Košiciach. V rokoch 1955 – 1969 Archeologický ústav ČSAV každý rok robil pracovnú konferenciu v Libliciach, kde boli referáty o nových výskumoch a nálezoch. Vždy som sa zúčastňovala na týchto konferenciách, na niektoré z nich prišla aj M. Pichlerová a J. Nettič. Na týchto pracovných konferenciách sa zúčastňovali všetci činní archeológovia v Československu, aj niektorí historici. Spoločné stretnutia veľmi prispeli k vzájomnému poznaniu a spolupráci medzi českými a slovenskými archeológmi. Keď v roku 1955 Archeologický ústav SAV organizoval zájazd svojich pracovníkov do Maďarska (Budapešť, Ostrihom), A. Točík pozval mňa a J. Nettiča na túto cestu. Bolo to vôbec po prvýkrát, čo sa slovenskí archeológovia dostali do zahraničia.

A. Točík umožňoval a podporoval uverejňovanie mojich článkov, a neskôr aj článkov M. Pichlerovej v odborných časopisoch ústavu ako „Slovenská archeológia“ a „Študijné zvesti“. Koncom roku 1960 (15. decembra) A. Točík a ja sme mali v jeden deň obhajobu kandidátskych prác v Archeologickom ústave ČSAV v Prahe. Potom sme spoločne urobili v ústave pohostenie, A. Točík doviezol z domu víno a zabíjačku. Aj na konferencii v Libliciach A. Točík obvykle doviezol víno a vo svojej izbe ponúkal archeológom rôzne dobroty.

A. Točík mi rozprával o svojich ťažkostiach, ktoré mal v Archeologickom ústave, napríklad o vydávaní „Slovenskej archeológie“ alebo o pracovníkoch ústavu. Skrátka, bola to dlhoročná, stála a tesná spolupráca Archeologického ústavu SAV v osobe A. Točíka a Archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v Bratislave. Vždy som obdivovala obrovskú energiu A. Točíka, vytrvalosť, s akou presadzoval svoje zámery, snahu zveľadiť slovenskú archeológiu a vybojovať pre ňu patričné miesto v európskej archeológii.

POZNÁMKA

¹ Venované pamiatke Doc. PhDr. Antona Točíka, DrSc. (28.1.1918 – 15.6.1994)